

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3435>

Number: 45 , p. 79-94, Spring III 2016

Yayın Süreci

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date

15.03.2016

15.04.2016

KUR'AN'DA USR VE YÜSR KAVRAMLARI

HARDSHIP AND EASE (USR AND YÜSR) CONCEPTS IN KUR'AN

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman ALTUNTAŞ

Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Öz

Usr ve yüsr kavramları Kur'an'da kullanılan kavramlardır. Bu iki kavrama Kur'an'daki zorluk ve kolaylık algısını açıklamak üzere yer verilmiştir. Bu iki kavram vesilesiyle zorluk ve kolaylığın genel çerçevesi çizilmiştir. Kur'an'a göre hayat birçok zorluk içerir. Bu açıdan bakıldığında her işte bir zorluk olduğu görülür. Kur'ani anlayışta zorluğu katlanmak neticesinde kolaylığa ulaşılır. Kur'an'a göre zorluktan sonra bir kolaylığın gelişi olgusal bir durumdur.

Usr ve yüsr kavramları Kur'an'ı Kerim'de birçok anlama gelir. Genel anlamda usr kavramı zor ve zorluk; yüsr kavramı ise kolay ve kolaylık manalarında kullanılır. Kur'an'da bu kavramların kullanımı infak, takva, sosyal hayat, ibadet hayatı ve tebliğ gibi birçok konuda göze çarpar. Çünkü zorluk ve kolaylık yaşamın bütün alanlarında karşılaşılan bir durumdur. Kur'an'ı Kerim'in bu iki kavrama çizdiği anlam çerçevesinde aslolan kolaylıktır; zorluk ise arızidir, geçicidir. Bu açıdan kişi çekilen her zorluğu aşmak için bir çaba ortaya koymalıdır. Bu çabayla kazanılan bir işin kıymeti çok daha iyi bilinir. Kolay bir şekilde kazanılan bir işin ise kıymeti bilinmez.

Kuran'a göre her kim iman edip, iyi amel işler ve güzel ahlaklı olursa ona bir kolaylık sağlanır. Bu kolaylık kişinin hak yoldaki sabrı ve mücadelesi sonucu ortaya çıkar. Ama tam tersi bir durumda yani inkâr, kötü amel ve ahlak durumunda ise kişi, bir zorlukla karşılaşır. Bu zorlukta kişinin kendi tercihi neticesinde oluşan bir durumdur.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Usr, Yüsr, Ayet, Kavram

Abstract

Hardship and Ease (Usr and Yüsr) concepts are among the notions used in Kur'an. The place is given to these two concepts to explain the perception of difficulty and ease. The general framework of the challenges and ease were drawn on the occasion of these two concepts. Life, according to the Kur'an, has many difficulties. When seen from this perspective it is a challenge in every task. In Kur'anic understanding, the ease is accessible as a result of enduring difficulty. According to the Kur'an, the advent of ease after hardship is a factual situation. The hardship and ease concepts in Kur'an have many means. In general meaning usr notion is used as difficult and hardship; on the other hand, yüsr is used as ease and easiness

The use of these concepts in Kur'an catches the eye on many issues such as giving charity, piety, social life, worship life and notification. Because difficulty and ease are a state encountered in all aspects of life. What really matters is ease in terms of the frame of the Quran that has set for these two concepts; yet the hardship is temporary or casual. In this respect, one must put forth an effort to overcome every difficulty encountered. By this effort, the value of an acquired task is much better known. Whereas, the value of a work gained easily is not appreciated. An ease is provided for the person after faith, good deeds and moral

According to the Kur'an, whoever have in faith, good deeds and morality an ease is provided for him. This easiness crops up as a result of one's patience and struggle on right path. But in case of an opposite situation, in other meaning in the event of denying, bad deeds and moral, one faces a hardship. This difficulty or challenge is also a situation that occurs as a result of person's own choice

Keywords: Quran, Usr (Hardship), Yüsr (Ease) Ayat, Concept

Giriş

Kur'an'ı anlama çabaları ilk vahiyle başlamış ve zamanımıza kadar da devam etmiştir. Bu tarihi bir olgudur. Şüphe yok ki bu çabalar bundan sonra da devam edecektir. Kur'an'ı açıklama ve yorumlama çabası insanın ilahi mesajla olan irtibatını sağlayan çok önemli bir unsurdur.

Kur'an'ı açıklama ve yorumlama çabası kavramlar temeline dayanır. Çünkü bir inanç sistemini oluşturan kavramlar o düşüncenin yapı taşlarını oluşturur. Bu kavramlar sayesinde genel manada o dinin ve felsefenin yaklaşımı kavranabilir. Bu nedenle bir düşünceyi, bir sistemi doğru bir şekilde anlamak için o düşünce veya inanç sisteminin kavramlarının tahlil edilmesi gerekir.

Bu açıdan düşünüldüğünde Kur'an kavramlarını anlamak Kur'an'ı anlamada önemli bir adımdır. Çünkü Kur'an kavramları, hem kullanımları hem de sonuçları açısından çok farklı fonksiyonlara sahiptir. Bu kavramların doğru bir şekilde anlaşılması Kur'an mesajının anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

"Usr" ve "yüsr" kavramları bünyesinde barındırdığı anlam alanlarıyla araştırılmaya değer önemli Kur'an kavramlarıdır. Bu iki kavram Kur'an'da tek başına kullanıldığı gibi ikisinin birlikte kullanıldığı yerler de mevcuttur.

"Usr" kavramının temel anlamı zorluktur. Bu kavram Kur'an'da çok çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Mesela "usr" kavramı tek başına kullanımlarda bir işin zorluğu, güçlük çıkarmak, zorluk içinde bulunmak ve kıyamet günü anlamlarına gelmektedir.

"Yüsr" kavramının ise temel anlamı kolaylıktır. Kur'an'da bu kavramın çok değişik anlamlarda kullanıldığını görürüz. İki kavramın birlikte kullanılmadığı, tek başına kullanıldığı yerlerde "yüsr", kolaylık, azlık, işlerin Allah'a kolay olması, gizlice ve yavaş yavaş çekip almak, az bir zaman, güzel söz, kumar ve güç yetirmek anlamlarında kullanılmaktadır.

Bu iki kavramın Kur'an'da birlikte kullanıldıkları bir yerde infak, takva, tasdik sonrası bir kolaylık; cimrilik, büyüklenme ve yalanla-

madan sonra bir zorlukla karşılaşılacağı ortaya konulmaktadır. Bunun yanında sosyal hayatta, ibadette, tebliğde "usr" ve "yüsr" kavramları birlikte kullanılmış, bu iki kavram arasındaki ilişki gözler önüne serilmiştir.

Bu iki kavram Kur'an'ın temel kavramlarından. Kur'an'ı Kerim'de birçok yerde geçen bu iki kavram çok değişik anlamlara gelmektedir. Bu kavramların anlaşılması ilahin mesajın kavranması açısından önem arz etmektedir. Çünkü kavramların insan zihninde doğru anlamlarıyla oluşması Kur'an'ı doğru anlamaya sevk eder. Çünkü insan zihni kavramlardan hareketle çeşitli çıkarımlarda bulunur. Kavramlar insan zihninde doğru bir şekilde oluşursa anlama durumu daha sağlıklı olur. Bu açıdan düşünüldüğünde Kur'an'ın birçok yerinde tek başına ve birlikte değişik anlamlarda kullanılan bu iki kavramın araştırılması önem arz etmektedir.

Çalışmamızda ilk önce "usr", daha sonra "yüsr" kavramının anlam içerikleri Kur'an çerçevesinde tahlil edilecektir. Önce bu kelimelerin sözlük anlamlarına daha sonra ise Kur'an'da geçtiği anlamlara değinilecektir. Her iki kavramın hangi muhtevaya sahip olduğu, iki kelimenin kök anlamlarından yola çıkılarak tespit edilmeye çalışılacaktır. Çünkü bu iki kavramı doğru anlamak Kur'an'ın birçok ayetini doğru bir şekilde anlamak demektir. Makalenin sonunda ise bu iki kavramın birlikte kullanıldığı âyetlere değinilerek karşılaştırma yapılacaktır.

I. Usr Kavramı

A. Usr Kelimesinin Semantik

Tahlili

Usr kelimesi sözlükte değişik manalara gelir. "a-s-r/ر-ع-س" kökünü incelerken öncelikle bu kökten türemiş fiiller, daha sonra isimler ele alınacaktır. Bu kökten müştak fiiller şunlardır:

1) asera "عَسَرَ" : عَسَرْتُ النَّاقَةَ بِذَنْبِهَا Deveyi kuyruğundan tutarak kaldırmak zor olur anlamına gelir. Muzarisi تَعَسَّرُ mastarı ise عَسْرًا şeklinde gelir. عَسَرْتُ الغريمَ borçluyu borcunu vermesi için sıkıştırdım. Zor olmasına rağmen borç is-

tendiği duruma denir. ¹ عَسَرَ الزَّمَانُ zaman sıkıntılı olmak, güçlükle doğurmak anlamlarına gelir.²

2) **asira** عَسِرَ : Eğitilmemiş dişi deveye binilmesinin zorluğundan dolayı عَسِرَ köküne zor olmak anlamı verilmiştir.³ Ayrıca عَسِرَ عَلَيْهِ Muzarisi يَعْسُرُ mastarı ise عَسْرًا şeklindedir.⁴ عَسِرَ güç olmak, müsamahasız olmak, iş karışmak, solak olmak anlamlarına gelir.⁵

3) **asura** عَسْرُ : damme ile gelir ve iş zor oldu anlamındadır. Muzarisi يَعْسُرُ mastarı عَسْرًا şeklindedir.⁶

4) **assera** عَسْرُ الرَّجُلِ : "عَسْرٌ" adam, darlık anında benden bir şey istedi anlamına gelir.⁷ عَسْرٌ ile عَسْرٌ sıkıştırdı; عليه ile muhalefet etti anlamındadır.⁸

5) **âsera** عَاسِرٌ : "عَاسِرٌ" güçlük çıkardı anlamındadır.⁹

6) **e'sera** عَاسِرٌ : "عَاسِرٌ" اَضَاقَ anlamında olup, falan kişi dara girdi, fakir düştü sözü gibidir.¹⁰ عَاسِرُ الرَّجُلِ darlandı anlamındadır.¹¹ عَاسِرٌ uğursuzluk anlamındadır.¹²

7) **teassera** تَعَسَّرَ : "تَعَسَّرَ" iş güçleşti anlamındadır.¹³

8) **teâsera** تَعَاسَرَ : "تَعَاسَرَ" halk işin güçleştirilmesini istedi¹⁴ ve zorluk içinde olmak¹⁵

anlamına gelir. ¹⁶ تَعَاسَرَ sıkı ve kuvvetli oldu, iki kişi ihtilafa düştü anlamındadır.¹⁶

9) **i'tesera** اِعْتَسَرَ : اعتسره zorladı, cebretti, düşünmeden söyledi,¹⁷ anlamındadır.

10) **iste'sera** اِسْتَعَسَرَ : Karmaşık olmak, şiddetlenmek¹⁸ anlamındadır.

"ع-س-ر/ر-س-ع" kökünden müştak isimler ise şunlardır:

1) **usr** "الْعُسْرُ" : (el-usr) ayn'ın zammıyla ve الْعُسْرُ (el-usur) zammeteynle ve الْعَسْرُ (el-aser) fethateynle ve الْمَعْسُورُ (el-ma'sûr) ma'kul vezninde bir iş güç ve zor olmak manasındadır.¹⁹ Zorluk anlamında olup kolaylığın zıddıdır.²⁰ Yardım ve desteğin azlığı, kolaylığın zıddı anlamlarına da gelir. Bir iş için ve gün için zor olmak kullanılır ama kişi için zor olmak kullanılmaz.²¹

2) **asir** "عَسِيرٌ" ve **asîr** "عَسِيرٌ" : Bu ikisi beşinci baptan sıfatlar olup, zor olan iş demektir.²² عَسِيرٌ zor adam anlamında olup, kolay adamın zıddıdır. امر عسير zor iş anlamına gelir.²³ Ayrıca "عسير" zor, çetin, üzücü anlamına da gelir.²⁴ حَاجَةٌ عَسْرٌ عَسِيرٌ zor gün, zor ihtiyaç anlamına gelir.²⁵ Bu kelime de kolaylığın zıddıdır.

3) **usra** "عُسْرَةٌ" : Mal bulmanın zorluğu, darlık²⁶ borcu verememek anlamlarına gelir.²⁷ "Usret" darlık, şiddet, yokluk,²⁸ zorluk ve dert²⁹ demektir. Bu isim güçlük ve çaparıklık anlamına gelir.³⁰

¹ Cevheri, Ebu Nasr İsmail b. Hammad, *es-Sihah Tacü'l-Luğa ve Sihahü'l-Arabiyye*, thk: Emil Bedi' Ya'kub, Muhammed Nebil Tarifi, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1999-1420, c. 2, s. 447.

² Topaloğlu, Bekir-Karaman, Hayreddin, *Yeni Kamus*, İstanbul, 1980, s. 267.

³ Zemaşeri, Ebü'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed, *Esasü'l-Belaga*, thk: Muhammed Basil Uyûnusûd, Dar'ül Kütüb'ül İlmiyye, Beyrut, 2010, c. 1, s. 652.

⁴ İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisanü'l-Arab*, Darü'l Maarif, Kahire t.y, c. 10, s. 145; Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 447;

⁵ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 268.

⁶ Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 447; İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 10, s. 145.

⁷ İsfahânî, Râgıb, *Müfredatu el-fazi'l-Kur'ân*, thk. Safvan Adnan Davûdî, Dârü'l-Kalem, Dimaşk, 2009, s. 501.

⁸ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 268.

⁹ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 268.

¹⁰ İsfahânî, *Müfredatu elfazi'l-Kur'ân*, s. 500; Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 268.

¹¹ Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 447.

¹² İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 10, s. 145.

¹³ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 10, s. 145; Zebîdî, Ebu'l-feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed, *Tacü'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus*, edit: Abdulmunim Halil İbrahim, Kerim Seyyid Muhammed Mahmud, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2007/1428, c. 13, s. 17; Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 268.

¹⁴ İsfahânî, *Müfredatu elfazi'l-Kur'ân*, s. 500.

¹⁵ John Penrice, *Kur'ân Sözlüğü*, Çev: Ömer Aydın, İşaret Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2010, s. 204.

¹⁶ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 268.

¹⁷ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 268.

¹⁸ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 10, s. 145.

¹⁹ Mütercim Asım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, yayına hazırlayanlar: Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Baskı, İstanbul 2013, c. 3, s. 2176; John Penrice, *Kur'ân Sözlüğü*, s. 204.

²⁰ İsfahânî, *Müfredatu elfazi'l-Kur'ân*, s. 500; Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 447.

²¹ Ferâhîdî-Ebu Abdullah El-Halil B. Ahmed, *Kitabü'l-Ayn*, thk.: Samerrai- İbrahim; Mahzumi- Mehdi, Müessesetü'l-A'lemi Li'l-Matbuat, Beyrut, 1988, c. 1, s. 326.

²² Mütercim Asım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, c. 3, s. 2176.

²³ Zemaşeri, *Esasü'l-Belaga*, c. 1, s. 652.

²⁴ John Penrice, *Kur'ân Sözlüğü*, s. 204.

²⁵ Zebîdî, *Tacü'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus*, c. 13, s. 16-17.

²⁶ İsfahânî, *Müfredatu elfazi'l-Kur'ân*, s. 500.

²⁷ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 268.

²⁸ Yazır, Elmal'lı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, yy, 1979, c. 4, s. 2633.

²⁹ John Penrice, *Kur'ân Sözlüğü*, s. 204.

³⁰ Mütercim Asım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, c. 3, s. 2176.

4) e'sera "أَعْسَرَ": Solak adama denir.³¹

5) me'sera "مُعْسِرَةٌ": Güçlük ve çaparlaklık anlamına gelir. الْمُعْسِرَةُ ve الْمُعْسِرَةُ da aynı manadadır.³² الْمُعْسِرَةُ aynı zamanda perişanlık anlamına da gelir.³³

6) me'sûr "مُعْسُورٌ": Ona zor oldu anlamındadır.³⁴ Kolayın zıddıdır.³⁵

7) usrâ عُسْرَى: Kolaylığın gitmesi³⁶, zor, sıkıntılı iş³⁷ anlamlarına gelir. Aynı zamanda bu kelime en meşakkatli ve zor anlamına gelen الأعسر "el-a'ser" kelimesinin müennesidir.³⁸ Kolayın zıddıdır.³⁹

B. Kur'an'da "u-s-r / ر-س-ع"

Kökünden Müştak Kelimeler

1) İşin Zorluğu

İşin zor olma durumu âyette şu şekilde ifade edilmiştir: وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَسْتَزْجِعْ لَهُ أُخْرَى... "Eğer güçlüğe uğrarsanız çocuğu başka bir kadın emzirecektir."⁴⁰ Âyette emzirmekten kaynaklanan bir güçlükten bahsedilmiştir. Burada ise zorluk anlamında تَعَاَسَرَ fiili kullanılmıştır. Buradaki تَعَاَسَرَ fiili kadının eşinden talep ettiği nafakadan kocasından istemesi, onun ise daha az bir miktarı vermek istemesi sebebiyle koca ve eşinin anlaşamama durumunu ifade eder.⁴¹ Bir başka görüşe göre ya baba ücretten kaçınmak suretiyle, anne ise çocuğu emzirmek istememesi⁴² durumunda bir güçlük söz konusudur. Bunun dışındakadının sağlık nedenlerinden veya yeniden evlenmek istemesinden ötürü⁴³ bebeği emzirmeme durumu söz konusu olur ki bu da güçlük olarak ifade edilmiştir.

³¹ Mütercim Asım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, c. 3, s. 2176.

³² Mütercim Asım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, c. 3, s. 2176.

³³ John Penrice, *Kur'an Sözlüğü*, s. 204.

³⁴ Ferâhîdî, *Kitabü'l-Ayn*, c. 1, s. 326.

³⁵ Cevherî, *es-Sıhah*, c. 2, s. 447.

³⁶ Ferâhîdî, *Kitabü'l-Ayn*, c. 1, s. 326.

³⁷ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 268.

³⁸ İzzet Derveze, *et-Tefsirü'l-Hadis*, çev: Şaban Karataş vd., Ekin, İstanbul, 1998, c. 1, s. 145.

³⁹ Cevherî, *es-Sıhah*, c. 2, s. 447.

⁴⁰ Talâk, 65/6.

⁴¹ Mukatil b. Süleyman b. Beşir, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, thk: Ahmed Ferid, Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, c. 3, s. 373.

⁴² Mahalli, Celaledin-Suyutî, Celaledin, *Tefsirü'l-Celaleyn*, Bilgi Kitabevi Yay., İstanbul, Tarihsiz, c. 2, s. 225.

⁴³ Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, Çev: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret yay., İstanbul, 1997, c. 3, s. 1161.

2) Güçlük Çıkarmak

Bir âyette عُسْر kelimesi güçlük çıkarmak anlamında kullanılmıştır: قَالَ لَا تَأْخُذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا قَالَ لَا تَأْخُذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تَرْهَقْنِي مِنْ أَمْرِ عُسْرًا (Musa): «Unuttuğum şeyden dolayı, dedi, beni muaheze etme. Şu işimde (arkadaşlığımızda) bana güçlük çıkarma».⁴⁴ Beni sıkma ve bana ağır davranma.⁴⁵ Sözümden dolayı bir zorluk çıkarma anlamındadır.⁴⁶ Yani, sana tabi olma işini bana zorlaştırma, göz yummak ve tartışma çıkarmamak suretiyle onu bana kolaylaştır.⁴⁷ Hz. Musa özür beyan etmiş kendisiyle beraber yol alan kişinin tavsiyesini unuttuğunu, unutanın ise, muaheze edilemeyeceğini belirtmiştir.⁴⁸

3) Darlık İçinde Bulunmak

Müminlerin zorluk içinde buldukları zamanlar vardır: لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ: الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبَ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَلَبَّ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رُؤُوفٌ رَّحِيمٌ "Andolsun ki Allah, Müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tövbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir."⁴⁹ Her peygamberin ve ona tabi olanların zor zamanları olduğu gibi Hz. Muhammed'in (s.a.v) ve ona uyan müminlerin de zor zamanları olmuştur. Buradaki الْعُسْرَةُ kelimesi güçlük zamanı, sıkıntı zamanı anlamındadır. Saatü'l-usra zorluk an'ı demektir ki, Hendek gününe ve daha başka sıkıntılı günlere işaret olabilirse de burada asıl maksat Tebuk Seferi sırasında çekilen sıkıntılar ve bu seferin en sıkıntılı günü anlamındadır.⁵⁰ Bu güç durum "Tebük" seferinde olmuştur. Nitekim o sefere iştirak eden orduya "ceys'ül-usre", bu sefere güçlük gazvesi' (Gazvetü'l-Usre) denilmiştir.⁵¹

⁴⁴ Kehf, 18/73.

⁴⁵ İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmâil, *Muhtasar Tefsirü İbn-i Kesir*, ihtisar ve tahkik: Muhammed Ali Sabunî, Daru'l-Kur'ani'l-Kerim, Beyrut 1981-1402, c. 2, s. 430.

⁴⁶ Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, c. 2, s. 297.

⁴⁷ Neseî, *Tefsirü'n-Neseî=Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, c. 2, s. 24.

⁴⁸ Râzî, Ebü Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin, *Tefsirü'l-Fahrü'r-Râzî=Mefatihü'l-gayb = Tefsirü'l-Kebir*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1981, c. 21, s. 155; Neseî, Ebü'l-Berekat Hafızüddin Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Tefsirü'n-Neseî= Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, thk: Zekeriyya U'meyrat, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2008, c. 2, s. 24.

⁴⁹ Tövbe, 9/117.

⁵⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 4, s. 2633.

⁵¹ Çantay, Hasan Basri, *Kur'an'ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, İstanbul

Saatü'l-usra yani darlık an'ı, müminlerin o gazada karşı karşıya kaldıkları en zorlu ve sıkıntılı vakitlerdir.⁵² Bundan dolayı diyebiliriz ki bu âyet-i kerime, Tebük seferine katılan müminleri anlatmaktadır. Tebük seferine "zorluk seferi" denilmesinin sebebi bineklerin, azıkların ve suların az, sıcağın ise şiddetli olduğu bir zamanda yapılmış olmasıydı. Bu sefere katılanlar büyük bir sıkıntıya düşmüşlerdi.⁵³

4) Kıyamet Günü

Kur'an'ı Kerim'de zor ve çetin bir zaman dilimi olan kıyamet günü anlamında kullanımlar da mevcuttur:

فَذَلِكَ يَوْمًا عَسِيرٌ "Artık o gündür pek güç bir gün."⁵⁴ O gün çok şiddetlidir.⁵⁵ O gün kâfirler için büyük bir zorluk söz konusudur. Bu zorluk arasında kolaylığın eseri bile olmaz. Hiçbir şey bu güçlüğü ortadan kaldıramaz.⁵⁶ Kıyamet gününün zorluğu ile ilgili başka âyetler de mevcuttur.⁵⁷

C. Kavram Olarak Usr

Kur'an'da "usr" kavramının içeriğini ortaya koymak için konuyla ilgili çeşitli boyutlara değinmek gerekir. Kur'an'da kullanılan bütün usr kelimeleri zorluk anlamındadır. Ama bu zorluk çeşitli şekillerde tezahür edebilir. Emzirmekten kaynaklanan bir zorluk olabileceği gibi, infak etmede bir zorlukla karşılaşılabilir. Bazı âyetlerde "darlık içinde bulunmak" anlamında maddi bir zorluğun var olduğunu görürüz. Demek ki güçlük, maddi olabileceği gibi manevi de olabilir.

Hz. Musa'nın salih kimse ile olan yolculuğunda Musa'nın ona karşı gelmesi ve onun

da Musa'ya (a.s) sabredemeyeceğini önceden söylediğini hatırlatması onun karşılaştığı bir zorluktur. Bu yolculukta Hz. Musa arkadaşına yolculuğunda unuttuğu şeyden dolayı kendisini muaheze etmemesini, arkadaşlıklarında herhangi bir güçlük çıkarmamasını kendisinden istemektedir. Bu da bu olayda manevi bir zorluğun olduğunu ortaya koymaktadır.

Allah'ın gönderdiği peygamberlerin ve onlara tabi olanların zor zamanları mutlaka olmuştur. Son peygamber olarak gönderilen Hz. Muhammed ve ashabi da bu zorluklarla karşı karşıya gelmişlerdir. Zorluk; açlık, susuzluk, işkence, savaş vb. şeklinde tezahür etmiştir.

İnsanlar kıyamet günü azaba duçar olacaklardır. Bu zaman dilimi hem azap yönünden hem de korku ve endişe yönünde bir zorluğu bünyesinde barındırır. Onlar o gün ateşe atıldıklarında o ateş bedeni olarak onlara dokunacağı gibi bunun yanında büyük bir korku, endişe, hayıflanma gibi psikolojik durumlarla da karşı karşıya geleceklerdir.

Kıyamet de zor olan zamanlardan bir tanesidir. Kıyametin zorluğundan ve çetinliğinden hareketle "zor gün" anlamında bir isimlendirme yapılmıştır. Nitekim Kur'an'da kıyametle ilgili birçok kelime kullanılmasına rağmen kıyametin zor ve güç olduğu ve çetin anlamına gelen عَسِيرٌ ve عَسِيرٌ kelimeleriyle ifade edilmiştir. Burada uhrevî bir boyuttan bahsedebiliriz. Burada bahsi geçen zorluk dünyevî değil uhrevî bir zorluktur.

Kur'an'ı Kerim'de usr kavramı farklı alanlarda kullanılmıştır. Bu anlam alanları bir-biriyle uzak alanlar değildir. Hepsinde temel nokta bir zorluğun var olmasıdır. Âyetlerden yola çıkarak diyebiliriz ki bu âyetlerde bahsi geçen konularda bir zorluk olduğu gibi başka alanlarda da zorluklar mevcut olabilir. Bu zorluklar çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Her iş kendi çerçevesinde bir zorluğu barındırmaktadır. İlim öğrenmenin bir zorluğu olduğu gibi, cephede çarpışmanın, tarlada, bağda, bahçede, ibadette, tebliğde, iyiliği emredip kötülükten nehyetmede vb. hususlarda bir zorluk mevcuttur. Yani dünyadaki her işin kendine göre bir zorluğu vardır. Mümin kimse bu gerçeği kabul edip hayatı buna göre ele alması gerekir.

bul, 1979, c. 1, s. 300; Mütercim Asım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhîd Tercümesi*, c. 3, s. 2178; Sarçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay., Ankara 2004, s. 241.

⁵² el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk: Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, ty., c. 10, s. 407.

⁵³ Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, *Tefsirü't-Taberî = Câmiü'l-Beyân an te'vili aji'l-Kur'an*, thk: Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003/1424, c. 12, s. 50; İbn Kesir, *Muhtasar Tefsirü İbn-i Kesir*, c. 2, s. 175.

⁵⁴ Müddessir, 74/9.

⁵⁵ İbn Kesir, *Muhtasar Tefsirü İbn-i Kesir*, c. 3, s. 568.

⁵⁶ Seyyid Kutup, *Fizılâl-il Kur'an*, Mütercimler: Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler, Birleşik yay., İstanbul, 2012, c. 15, s.

⁵⁷ Bkz: Furkân, 25/26; Kamer, 54/8.

II. Yüsr Kavramı

A. Yüsr Kelimesinin Semantik

Tahlili

Yüsr kelimesi sözlükte değişik manalara gelir. “y-s-r/ر-ي-س” kökünü incelerken öncelikle bu kökten türemiş fiiller, daha sonra isimler ele alınacaktır. Bu kökten müştak fiiller şunlardır:

1) **yesera** “يَسَرَ الشئُ : ” kolay ve mümkün olmak, yumuşak başlı olmak, kolay doğurmak anlamlarına gelir. Muzarisi يَيْسِرُ mastarı يَسْرًا şeklinde gelir. يَسِرُ da bu anlamdadır. Bunun muzarisi يَيْسُرُ mastarı ise يَسْرًا şeklinde-dir.⁵⁸

2) **yessera** “يَسَّرَ : ” bir şeyi bir kişiye kolaylaştırdı⁵⁹ anlamındadır.

3) **yâsera** “يَأْسَرَ : ” ona karşı müsamahakâr davrandı, yumuşak oldu⁶⁰ anlamındadır.

4) **eysera** “أَيْسَرَ : ” abisret المرأة kadının kolay doğum yapması anlamına gelir.⁶¹

5) **teyessera** “تَيْسَرَ : ” Kolay oldu anlamındadır.⁶² كَذَا تَيْسَرَ şeklinde kullanım, bir işi kolaylaştırdım ve hazırladım demektir.⁶³

6) **isteysera** “إِسْتَيْسَرَ : ” kolaylaştı demektir.⁶⁴

“y-s-r/ر-ي-س” kökünden müştak isimler şunlardır:

1) **yüsr** “يُسِرُ : ” zorluğun zıddı olup kolaylık ve zenginlik anlamına gelir.⁶⁵ يَسْرُ ise aşağıya doğru eğilmek anlamındadır.⁶⁶ اليَسْرُ ise kolaylık, yumuşaklık ve boyun eğme anlamına gelir.⁶⁷

2) **yesra** “يَسْرَةٌ : ” Sağın zıttı olup sol demektir.⁶⁸

3) **yesâr** “يَسَارٌ : ” Sol anlamına gelir ki sağ kelimesinin kardeşidir.⁶⁹ Bir başka görüşe

göre sol el sağın zıddıdır.⁷⁰ Ayrıca kolaylık, zenginlik, refah ve sol anlamına gelir.⁷¹

4) **yusrâ** “يُسْرَى : ” “en kolay” manasına gelen “الأيسر” “el-Eyser” kelimesinin müennesi olup⁷² daha kolay, sol taraf, sol el anlamında⁷³ olup sağın zıddıdır.⁷⁴

5) **yesîr** “يَيْسِيرُ : ” Kolay demektir. Bu sözcük az olan şeyler için de kullanılır. ⁷⁵ Yesîr aynı zamanda istenmesi ve elde edilmesi basit ve kolay şeyler anlamına da gelir.⁷⁶

6) **eyser** “أَيْسَرَ : ” Sağın zıddı olup daha kolay ve sol, solak anlamına gelir.⁷⁷

7) **meysir** “مَيْسِيرُ : ” Kolay bir kazanç yolu olan kumar anlamına gelir.⁷⁸ Meysir “يَيْسُرُ” yüsür veya “يَسَارٌ” yesardan mimli masdar olarak kumar oynamak anlamındadır.⁷⁹ Aynı zamanda kumar anlamında olup,⁸⁰ Arapların oklarla oynadığı kumarın⁸¹ adıdır.

8) **meysera** “مَيْسِرَةٌ : ” Zenginliği ifade eder.⁸² Ayrıca zorluğun zıttıdır.⁸³ Kolaylık, zenginlik, genişlik ve sol anlamına gelir. مَيْسِرَةٌ de aynı anlamdadır.⁸⁴

9) **meysûr** “مَيْسُورٌ : ” Zorluğun zıddıdır. Kolayca erişilen anlamındadır.⁸⁵

10) **mûsir** “مُوسِرٌ : ” Zengin anlamındadır.⁸⁶

11) **yâsir** “يَاسِرٌ : ” Kadehle oynayan anlamındadır.⁸⁷

B. Kur'an'da “y-s-r / ر-ي-س” Kökünden Türemiş Kelimeler

1) Kolaylık

Bir işin kolay olması anlamında genel-

⁵⁸ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 510.

⁵⁹ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 316.

⁶⁰ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 315.

⁶¹ İsfahânî, *Müfredatu elfazı'l-Kur'ân*, s. 848.

⁶² İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 315; Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 510.

⁶³ İsfahânî, *Müfredatu elfazı'l-Kur'ân*, s. 848.

⁶⁴ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 316; İsfahânî, *Müfredatu elfazı'l-Kur'ân*, s. 847.

⁶⁵ İbn Düreyd, Muhammed b. el-Hasen b. el-Ezdi, *Cemheretü'l-Luga*, Alleka: İbrahim Şemseddin, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2005/1426, c. 2, s. 30; İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 315; İsfahânî, *Müfredatu elfazı'l-Kur'ân*, s. 847; Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 510; Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 602; Zebîdî, *Tacü'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus*, c. 14, s. 251.

⁶⁶ Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 603.

⁶⁷ Zebîdî, *Tacü'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus*, c. 14, s. 250.

⁶⁸ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 316.

⁶⁹ İsfahânî, *Müfredatu elfazı'l-Kur'ân*, s. 848.

⁷⁰ İbn Düreyd, *Cemheretü'l-Luga*, c. 2, s. 30.

⁷¹ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 315; Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 510; Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 605.

⁷² İzzet Derzeze, *et-Tefsiri'l-Hadîs*, c. 1, s. 145.

⁷³ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 510.

⁷⁴ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 316.

⁷⁵ İsfahânî, *Müfredatu elfazı'l-Kur'ân*, s. 848; Zebîdî, *Tacü'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus*, c. 14, s. 252.

⁷⁶ el-Askerî, Ebû Hilâl, *Arap Dili'nde ve Kur'an'da Farklar Sözlüğü*, ter: Veysel Akdoğan, İşaret, İstanbul, 2003, s. 374.

⁷⁷ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 510; Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 603.

⁷⁸ İsfahânî, *Müfredatu elfazı'l-Kur'ân*, s. 848.

⁷⁹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 2, s. 764.

⁸⁰ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 510.

⁸¹ Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 603; İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 317.

⁸² İsfahânî, *Müfredatu elfazı'l-Kur'ân*, s. 848.

⁸³ İbn Düreyd, *Cemheretü'l-Luga*, c. 2, s. 31.

⁸⁴ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 315; Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 603.

⁸⁵ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. 15, s. 316; Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 602.

⁸⁶ Topaloğlu-Karaman, *Yeni Kamus*, s. 510.

⁸⁷ Cevheri, *es-Sihah*, c. 2, s. 603.

de fiil olarak *يَسَّرَ* kalıbı kullanılır. Âyetlerde genelde bu kalıp üzerinde bir kullanım söz konusudur. Bazı âyetlerde ise *يَسَّرَ* kalıbı kullanılır. Bu kolaylık birkaç şekilde olur.

a) Kur'an'ı anlamının ve okumanın kolaylığı

Bu anlam şu âyetlerde geçer:

“Ve andolsun وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ öğüt alınsın diye Kur'an'ı kolaylaştırdık, Öğüt alan yok mu?”⁸⁸ Buradaki “kolaylaştırma” anlamına gelen lafızdan hareketle Kur'an'ın kendine özgü ifade özellikleri, anlaşılma ve ezberlenmesinin kolay oluşu akla gelebilir.⁸⁹ Bu durum, şüphesiz ki biz Kur'an'ı, düşünüp ondan öğüt almak isteyen kimse için kolaylaştırdık. Onu, açık seçik âyetler olarak zikrettik ve ondaki hükümleri genişçe açıkladık⁹⁰ şeklinde anlaşılabilir. Konuyla ilgili olarak başka âyetler de vardır.⁹¹

b) Yolun Kolaylığı

Yüsr kavramının yolun kolaylığı anlamında kullanılışı ile ilgili âyet şudur:

*“Sonra ona yolu kolaylaştırdı.”*⁹² Bu âyeti “onu anasının karnından çıkardı”⁹³ veya “Ona hayır ve şer yollarını öğretti”⁹⁴ şeklinde anlayanların yanında, bu âyetin insanın, doğru ve yanlış arasında ayırım yapabilmesini ve çevresinin ona sunduğu fırsatları verimli bir şekilde kullanabilmesini sağlayan entelektüel bir donanımla donatıldığına işaret ettiğini⁹⁵ söyleyenler de vardır.

c) İşin Kolaylığı

Yüsr kelimesi herhangi bir işin kolay olması anlamında şu âyetlerde kullanılır:

*“İşimi kolaylaştırdı.”*⁹⁶ Yani bana emrettiğin Firavun ve kavmine olan tebliği bana kolaylaştırdı, onu bana zorlaştırdı⁹⁷ demektir. İşin kolaylığı ile ilgili başka âyetlerde mev-

cuttur.⁹⁸

d) Hesabın Kolaylığı

*“Artık onun hesabı, kolayca görülür.”*⁹⁹ Kitabı sağından verilenlerin hesapları kolay olacaktır.

2) Azlık

Yüsr sözcüğü, azlık anlamında bir âyette kullanılır:

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَنُوا بِضَاعَتِهِمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَذِهِ بَضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَنَا وَنَزِدَادُ كَيْلَ نَعْبِيرُ ذَلِكَ كَيْلَ يَسِيرُ kendilerine geri verildiğini gördüler. “Ey babamız! Daha ne isteriz? İşte ödediğimiz bedeller de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getirir, kardeşimizi korur ve bir deve yükü zahire de fazladan alırsınız. Çünkü bu getirdiğimiz az bir zahiredir” dediler.¹⁰⁰ Buradaki “yesîr” az bir ölçek anlamındadır. Bu; sözün tamamlanması ve güzelleştirilmesi kabilindedir. Yani kardeşlerinin alması mukabilinde bu zaten azdır ve ona denk de değildir.¹⁰¹ Mukatil (ö. 767) ise buradaki kelimenin “hızlı” anlamına geldiğini ve onda bir engellenmenin olmadığını ifade eder.¹⁰²

3) İşin Allah'a Kolaylığı

Herhangi bir işin Allah'a kolay olması herhangi bir işin Allah'a kolay olması kelimesiyle ifade edilmiştir. Birçok âyette¹⁰³ bu anlamda bir kullanım söz konusudur. Bu âyetlerden biri şudur:

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُذْوًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصَلِّيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ *“Ve kim haddini aşarak zulmedip bu işi işlerse onu ateşe sokarız ve bu, Allah'a pek kolaydır.”*¹⁰⁴ Kim, mümin kardeşine düşmanlık yaparak onu haksız yere öldürür veya haram kılınan bir işi yaparsa biz onu yakında, içinde yanacağı bir ateşe sokarız. Ona bu cezayı vermek, bizim için pek kolaydır.¹⁰⁵

4) Gizlice ve Yavaş Yavaş Çekip Almak

Kur'an'ı Kerim'de, *يسير* gizlice ve yavaşça anlamına da gelir:

*“Sonra da onu yavaş yavaş, gizlice kendimize çekip aldık.”*¹⁰⁶ Buradaki

⁸⁸ Kamer, 54/17, 22, 32, 40.

⁸⁹ Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2007, c. 5, s. 188.

⁹⁰ Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, c. 22, s. 130.

⁹¹ Bkz: Meryem, 19/97; Duhân, 44/58; Müzzemmil, 73/20.

⁹² Abese, 80/20.

⁹³ Beyzâvî, *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil*, c. 2, s. 1133; Mahalli-Suyutî, *Tefsirü't-Celaleyn*, c. 2, s. 253; Neseî, *Tefsirü'n-Neseî*, c. 2, s. 777.

⁹⁴ Beyzâvî, *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil*, c. 2, s. 1133; Neseî, *Tefsirü'n-Neseî*, c. 2, s. 777.

⁹⁵ Esed, *Kur'an Mesajı*, c. 3, s. 1236.

⁹⁶ Tâ-Hâ, 20/26.

⁹⁷ Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, c. 2, s. 328.

⁹⁸ Bkz: Müddessir, 74/10; Kehf, 18/88; Zâriyât, 51/3; Talâk, 65/4.

⁹⁹ İnşikak, 84/8.

¹⁰⁰ Yusuf, 12/65.

¹⁰¹ İbn Kesir, *Muhtasar Tefsirü İbn-i Kesir*, c. 2, s. 206.

¹⁰² Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, c. 2, s. 156.

¹⁰³ Bkz: Hac, 22/70; Ankebût, 29/19; Fâtr, 35/11; Hadîd, 57/22; Teğâbun, 64/7; Kâf, 50/44; Nisâ, 4/169; Ahzâb, 33/19,30

¹⁰⁴ Nisâ, 4/30.

¹⁰⁵ Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, c. 6, s. 640.

¹⁰⁶ Furkan, 25/46.

yesîr, hafî /gizli manasında kullanılır.¹⁰⁷ Başka bir görüşe göre yavaş yavaş anlamına gelir.¹⁰⁸ İbn Kesir, (ö. 1373) İbn Abbâs'ın (ö. 687) bu kelimeye süratli anlamı verdiği; Mücâhid'in ise gizlice anlamını kabul ettiğini belirtir. Onu gizli bir yakalamayla alıp kendimize çekmişizdir ki, sonunda bir çardak veya bir ağaç altında olanın dışında yeryüzünde hiç gölge kalmamıştır.¹⁰⁹ Dâhhak'a göre ise yesîr kelimesi bu âyette "hızlı", Katâde'ye göre ise "gizli" anlamında kullanılmıştır.¹¹⁰

5) Az Bir Zaman

Kur'an'da zaman ifade eden birçok kavram vardır. Bunları, mutlak zamanı ifade eden kavramlar, muayyen zamanı ifade eden kavramlar ve hem mutlak hem de muayyen zamanı ifade eden kavramlar olarak bir sınıflandırabiliriz. Mutlak zamanı ifade eden kavramlar, dehr, asr, vakt, hîn, hukb, karn, lemhu'l-besar, ebed, huld, sermed, ecel, ân; muayyen bir zamanı ifade eden kavramlar, yıl anlamında, sene, Âm, havl, hüce; ay anlamında ise şehir kavramlarıdır. Ayrıca gündüz ve gece anlamında birçok kelime kullanılır. Hem mutlak hem de muayyen zamanı ifade eden kavramlar ise sâat ve yevm (gün) dir.¹¹¹ Bunların dışında farklı bir kullanım daha vardır. Münafıkların, düşman saldırısı karşısında zor duruma dayanamayıp hemen dinden dönmeleri بَسِيرًا kelimesiyle anlatılır:

وَلَوْ دُحِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ لَأَثَرْتُمْهَا وَمَا
تَلَبَّتْهَا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا "Eğer şehrin etrafından girilip onların üstlerine varılırdı da şirk koşmaları istenseydi hemen işe girişirler ve şehirde pek az bir müddet kalırlardı."¹¹² Şayet: "Evimiz düşman tehlikesine karşı açık." diyen münafıkların yaşadıkları Medine şehrine her taraftan düşman girecek olsa ve bunlardan, imanlarından dönüp müşrik olmaları şirke girmeleri istense elbette bunu yaparlardı ve buna karar vermekte çok az beklerlerdi.¹¹³ Nitekim İsfahânî bu kelimeye "az" manası vermiştir.¹¹⁴ Yani, eğer düşmanlar Medine'nin her

tarafından, her köşesinden saldırmış olsaydılar, onlar çabucak küfre girerlerdi. İmanlarını muhafaza etmez, en küçük bir korku ve sarsıntı karşısında direnip durmazlardı.¹¹⁵ Âyette münafıkların durumları çok açık bir şekilde ortaya konulmaktadır. Onlar zor bir durumda kalsalardı içlerindeki açığa vurup hemen şirk koşarlardı. Bunu yapmak için de çok fazla beklemezlerdi.

6) Güzel Söz

Güzel söz¹¹⁶ anlamında مَيْسُور kelimesi kullanılır:

وَإِنَّمَا تَعْرَضُونَ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا "Eğer Rabbinden umduğunuz (beklemek durumunda olduğunuz) bir rahmet için onların yüzlerine bakmıyorsanız, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle."¹¹⁷ Kolay ve yumuşak¹¹⁸ sözler söyleyerek onların gönüllerini al. Allah'ın iyilik etmeni emrettiği kimseler için, Rabbinden gelecek bir rızık beklemek mecburiyeti karşısında onlardan yüz çevirme durumun olursa o vakit hiç değilse onlara güzel bir söz söyle. "Allah bana rızık verecek, ben de size bağışlayacağım" şeklinde yumuşak ve tatlı sözler söyle.¹¹⁹ Çünkü hoş ve tatlı bir söz, bunun yerine geçer, onlar için umut verici ve güzel olur.¹²⁰

7) Kumar

Ayetlerde geçen meysir (مَيْسِير), Arapçada yüsr (الْيُسْر) mastarı kökünden gelen bir isim olup, kumar anlamına gelmektedir.¹²¹ Kaynakların ifade ettiğine göre, kumar hakkında herhangi bir ayet indirilmeden önce Araplar arasında iki türlü kumar oynanırdı. Bunlardan birisi meysir, diğeri de muhâta denilen bir kumardır.¹²² Meysir kelimesinin kolaylık, zenginlik ve bolluğun bulunduğu yer ve zamanı anlatmak için kullanılmış olabileceği akla gelmektedir.¹²³

"مَيْسِير" kelimesinin kullanıldığı ayetler şunlardır:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ

¹⁰⁷ Mukâtil b. Süleyman, *Kur'an Terimleri Sözlüğü*, thk: Abdullâh Mahmûd Şehhâte, ter: M. Beşir Eryarsoy, İşaret yay., İstanbul, 2004, s. 395.

¹⁰⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 5, s. 3598; Ebu Suûd, *Tefsiru Ebi's Suûd el müsemma bi İrsâdü'l-Aklî's-Selîm ila Mezaya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Darü İhyâit Tûrâsî'l Arabiyyi, Beyrut, 2010-1431, c. 6, s. 244.

¹⁰⁹ İbn Kesir, *Muhtasar Tefsirü İbn-i Kesir*, c. 2, s. 634.

¹¹⁰ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân*, c. 15, s. 420.

¹¹¹ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: Deliser, Bilal, *Kur'an'ın Kerim'de Zaman Kavramı*, İlahiyât, Ankara 2013, s. 19-40.

¹¹² Ahzâb, 33/14.

¹¹³ Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 45.

¹¹⁴ İsfahânî, *Müfredatu elfazî'l-Kur'ân*, s. 848.

¹¹⁵ İbn Kesir, *Muhtasar Tefsirü İbn-i Kesir*, c. 3, s. 87.

¹¹⁶ Güzel söz anlamında diğer kullanımlar için bkz: İbrâhim, 14/24; İsrâ, 17/23, 53; Ahzâb, 33/32; Fâtur, 35/10; Zümer, 39/18, 23.

¹¹⁷ İsrâ, 17/28.

¹¹⁸ Ebu Suûd, *Tefsiru Ebi's Suûd*, c. 5, s. 189.

¹¹⁹ Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 569.

¹²⁰ Seyyid Kutup, *Fizilâl-il Kur'an*, c. 9, s. 309.

¹²¹ Bardakoğlu, Ali, "Kumar" *DİA*, Ankara, 2002, c. 26, s. 364.

¹²² Bu konuda geniş bilgi için bkz: Ünal, Necdet, "Kur'an'da Meysir Kavramı ve Günümüzdeki Bazı Kumar Türlerinin Bu Çerçeve Değerlendirilmesi", *Din İlimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. 10, s. 3, s. 2-4.

¹²³ Ünal, "Kur'an'da Meysir Kavramı ve Günümüzdeki Bazı Kumar Türlerinin Bu Çerçeve Değerlendirilmesi", *Din İlimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. 10, s. 3, s. 2.

لِلنَّاسِ وَإِنَّهُمْ مَّا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَسَلُّوْنَا مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ "Sana şarap ve kumarın hükümlerini soruyorlar. De ki: İkisinde de hem büyük günah var, hem insanlara faydalar var; fakat günahları, faydalarından daha çok. Sonra mallarından neyi vereceklerini soruyorlar. De ki: Kendilerini sıkımayanın, sıkıntıya düşürmeyenini, fazlasını. İşte Allah, delillerini size böylece bildirir, ta ki düşünesiniz."¹²⁴ Kumarda ya kolaylıkla zahmetsiz mal çarpmak veya çarptırmak vardır.¹²⁵ Bu konuyla ilgili olarak iki âyet daha vardır.¹²⁶

8) Güç Yetirmek

Güç yetirmek anlamında "اسْتَيْسَرَ" isteyse fiili Kur'an'da bir kez geçer:

وَأَيُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ...
 "Hacca ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer (bunlardan) alıkonursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin..."¹²⁷ Bu âyetin manası şöyle açıklanabilir: Allah'ın emrettiği gibi ve onun rızasını kazanmak için Haccı bütün farz ve sünnetleriyle, umreyi de sünnet ve sınırlarına riayet ederek Allah'ın size emrettiği şekilde tamamlayın. Eğer hapis, düşman korkusu ve hastalık gibi bir sebeple engellenir de Kâbe'ye ulaşamazsanız, ihramdan çıkmak için, gücünüzün yettiği bir kurban kesmeniz gerekir.¹²⁸ Yani kurban olabilecek hayvanlardan kolayca yapılabileni kurban kesin.¹²⁹ Allah için hacca da; umreyi de tamamlayın. Fakat alıkonulursanız, kurban olabilecek hayvandan kolayınıza geleni kesin.¹³⁰ Allah burada müminler için bir kolaylık ortaya koymaktadır. Müminler çeşitli sebeplerle engellenme durumunda olurlarsa ihramdan çıkacaklar ve maddi olarak güçlerinin yettiği bir kurbanı keseceklerdir.

C. Kavram Olarak Yüsr

Yüsr, Kur'an'da yer alan temel kavramlardan biridir. Birçok anlam alanlarında kullanılması bu kavramın önemini ortaya koymaktadır. Bunlar bir işin kolaylığı, azlık, işlerin Allah'a kolay olması, gizlice ve yavaş yavaş çekip almak, az bir zaman, güzel söz, kumar ve güç yetirmek anlamındadır. Bu da bu kavramın

anlam alanlarının ne kadar geniş olduğunu ortaya koymaktadır.

Zorlu olan süreçlerin arkasından bir kolaylığın var olması dünya hayatının bir gereğidir. Peygamberlerin hayatı da bu süreçlerin adeta bir özeti gibidir. Hz. Peygamber bu zorlu süreçlerden geçtikten sonra bir nebze de olsa İslamiyet'in Arabistan'a yayılmasıyla birlikte bir kolaylığa ulaşmıştır.

Dini mükellefiyetlerde ve hayatın tamamında kolaylığın asıl, zorluğun geçici bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Bir iş ne kadar zor olursa olsun belli bir müddet sonra bir kolaylık vuku bulacaktır. Kişinin bunu düşünüp buna göre bir tavır belirlemesi gerekir. Kişinin yaşadığı hayatta mutlu olması her zorlukla beraber bir kolaylığın var olduğunu kabul etmesiyle alakalıdır. Bunu yanında karşılaşılan zorluk ancak kişinin kaldırabileceği kadardır. Çünkü Allah bir kişiye ancak çekebileceği bir yükü yükler.¹³¹

Aslolan zorluk değil kolaylıktır. Bunun için de mümin kolaylaştırmalı, zorlaştırmamalıdır. Bu kolaylaştırma birçok alanda söz konusu olabilir. İslam davetinde, ticari işlerde, sosyal hayatta, eğitim ve öğretim hayatında, insanlar arası ilişkilerde vb. birçok alanda olabilir. Nitekim Hz. Peygamber bir hadisinde "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; sevdiriniz nefret ettirmeyiniz"¹³² buyurmuştur. Bu da kolaylaştırmanın asıl olduğunu zorlaştırmamanın ise istenmeyen bir durum olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim bu hadisin açıklanmasında şunlar söylenmiştir: a) Allah'ın fazlından, sevabının büyüklüğünden, ihsanının bolluğundan, rahmetinin genişliğinden söz ederek hep müjdeleyici olmalı, bunları hiç zikretmeden sadece korkutucu ve tehdit edici şeylerden bahsederek insanları nefret ettirmemeli. b) Yeni Müslüman olanların gönlünü kazanmaya çalışmalı, onlara sertlikten kaçınılmalıdır. c) Çocuklardan buluşa yeni erenlere ve herhangi bir günahattan tövbe edip dönenlere mülayim olmalı. Böyle kimseleri tedrici olarak ibadet ve mükellefiyetlere alıştırmalıdır. d) Yöneticilere halka yumuşaklıkla, merhametle davranmaları tavsiye edilmelidir.¹³³

¹²⁴ Bakara, 2/219.

¹²⁵ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 2, s. 764.

¹²⁶ Bkz: Mâide, 5/90-91.

¹²⁷ Bakara, 2/196.

¹²⁸ Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, c. 3, s. 341-342.

¹²⁹ İzzet Derveze, *et-Tefsirü'l-Hadis*, c. 5, s. 203.

¹³⁰ İbn Kesir, *Muhtasar Tefsirü İbn-i Kesir*, c. 1, s. 173-174; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 2, s. 712.

¹³¹ Bakara, 2/286.

¹³² Buhârî, *İlm*, 12, Edeb 80; Müslim, Cihad 6, 7.

¹³³ Canan, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi (Kütüb-ü Sitte)*, Akçağ Yayinevi, İstanbul t.y., c. 4, s. 19.

Kişi, takva sahibi olmak için çalışır ve en güzel yolu tasdik ederse Allah ona kolaylık bahşeder. Kişi, takva yolunu tutarak nefisle mücadele girişir ve zorluklara katlanırsa bunun mükâfatını görür. Çünkü insan için ancak çalıştığı karşılığı vardır.¹³⁴ Bütün bu çabalardan sonra ise وَتُبِّرَكَ لِلْيُسْرَىٰ “Ve sana, en kolayla muvaffak kılacağız”¹³⁵ buyrulmaktadır. Yüsr, kolaylık anlamına gelmekte olup bu kavramdan zamanın geçmesiyle işlerin kolaylaşması, başarının artması anlaşılır.¹³⁶ Yani yaşanması en kolay olan İslam şeriatına¹³⁷ giden yolu kolaylaştırır demektir. Bir başka görüşe göre ise vahyi bellemek hususunda seni en kolay yola hazırlayacağız.¹³⁸ Yani, zihnin huzura ermesine ve ruhun sükûn bulmasına vesile olan yolu senin için kolaylaştıracacağız.¹³⁹

III. Usr ve Yüsr Kavramlarının Birlikte Kullanım Alanları

Bu iki kavram tek başına kullanıldığı gibi bazı âyetlerde, birlikte de kullanılmıştır. Bu kavramlar birbirine zıt olmasına karşın aralarında bir anlam ilişkisi vardır. Burada iki kavramın geçtiği âyetleri ele alarak yapacağımız bir karşılaştırma, bu kavramların daha iyi anlaşılmasına kapı aralayacaktır.

1. Harca, Takva ve Tasdikten Sonra Yüsr (kolaylık); Cimrilik, Büyükleme, Yalanlamadan Sonra Usr (zorluk)

Ele alacağımız âyet grubunda Allah Teâlâ infakta bulunan, takvalı olan, tasdik eden kimse için yüsür/kolaylık olacağını ifade ederken; cimrilik eden, büyükleme ve yalanlayan için de bir usr/zorluk olacağını haber vermiştir. Bu iki kavramın birlikte kullanıldığı Leyl sûresindeki يُسْرَىٰ kelimesiyle kolaylık, daha sonra kullanılan عُسْر kelimesi ile zorluk ifade edilmiştir.

İlk önce “yüsür” un birlikte kullanıldığı âyet gruplarını ele alalım:

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ فَسَنِيبُهُ لِلْيُسْرَىٰ
 “Kim malını Allah yolunda verir ve takva yolunu tutar ve en güzeli de tasdik ederse, biz onu en kolay

yola muvaffak kılacağız”¹⁴⁰ Yani verdiği şeyin kendisine dönmesini ona kolaylaştırırız ve hayır da ona kolaylaştıracaktır.¹⁴¹ Bu âyette اعطى kelimesi ile Hz. Ebu Bekir’in de yaptığı gibi, ister farz (zekât), ister nafile (sadaka) türünden olsun, köle azat etmek, esirlerin fidyesine destek sağlamak, Müslümanları düşmanlarına karşı takviye etmek gibi bütün hayırlı hususlarda malın infak edilmesi kastedilmiştir.¹⁴² Aynı zamanda ona cennete girmeye vesile olacak rahat ve kolaylıkla yapabileceği bir özelliği bahşederiz.¹⁴³ Biz onu hayır ve iyi iş yapmaya yönlendiririz.¹⁴⁴ Azmettiği şeyi yapmayı ona kolaylaştıracaktır.¹⁴⁵ Burada hayır yolu, kolaylık olarak isimlendirilmiştir. Çünkü hayrın sonu kolaylıktır.¹⁴⁶

Allah’ın cömert kuluna kolaylaştıracığı bildirilen “yüsürâ” “rahatlık ve mutluluk yolu” veya “daha fazla iyilik yapma özelliği, erdemi” anlamına gelir.¹⁴⁷ Malını Allah yolunda infak eden, takva yolunu tutan ve hakkı tasdik eden kimse, Allah tarafından en doğru yola iletilecektir. Bu sebeple bundan sonra bir zorlukla karşılaşsan onu da takip eden bir kolaylığın olacağı veya beraberinde bir kolaylık olduğunu bil, bu vaadi tasdik ederek zorluklardan yılma, onu gönül hoşluğuyla karşılar durumda ol.¹⁴⁸ Cömertlik edip Allah yolunda malını harcayan; şirk ve günahlardan korunan, Peygamber’in duyurduğu güzel sözleri ve cenneti doğrulayan kimseye Allah kolaylık ihsan eder. Onun yapacağı işleri kolay kılar. Ayrıca nefse ağır gelen ibadetler, kişiye kolaylaştırılır. O kimse bunları yapmaktan yüksünmez, zevk alarak yapar.¹⁴⁹ Aynı zamanda o, cennet gibi rahatlığa kavuşturan

¹⁴⁰ Leyl, 92/5-7.

¹⁴¹ Mukatıl b. Süleyman, *Tefsiru Mukatıl b. Süleyman*, c. 3, s. 492.

¹⁴² Râzî, *Tefsirü'l-Fahri'r-Razi*, c. 31, s. 199.

¹⁴³ el-Alûsî, Şihabüddin Ebü's-Sena (Ebü'l-Fadl) Mahmud b. Abdill, el-Bağdadi, *Rûhu'l-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim ve's-Sebi'l-Mesami*, thk: Mahir Habuş, Müessesetü'r Risale, Beyrut, 2010/1431, c. 29, s. 84; Ebu Suûd, *Tefsiru Ebi's Suûd*, c. 9, s. 154.

¹⁴⁴ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, c. 22, s. 324.

¹⁴⁵ el-Mâturîdî, Ebü Mansûr, *Te'vîlâtü'l-Kur'an*, Haz: Ahmet Vanlıoğlu, Mizan Yayınevi, İstanbul 2010, c. 17, s. 233.

¹⁴⁶ Zemahşerî, Ebü'l-Kasım Carullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşaf an hakaiki gavamizi't-tenzil ve uyumi'l-ekavil fi vücuhi't-te'vil*, thk: Muhammed Abdul-selam Şahin, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan, 2009, c. 4, s. 751.

¹⁴⁷ Yaşaroğlu, M. Kâmil, “Leyl Süresi”, *DİA*, Ankara, 2003, c. 27, s. 156.

¹⁴⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 8, s. 5923-5924.

¹⁴⁹ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. 10, s. 500.

¹³⁴ Necm, 53/39.

¹³⁵ A'lâ, 87/8.

¹³⁶ Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1989, c. 10, s. 527.

¹³⁷ Mahalli-Suyutî, *Tefsirü'l-Celaleyn*, c. 2, s. 260; Neseî, *Tefsirü'n-Neseî=Medârikü't-tenzil ve hakaiki't-te'vil*, c. 2, s. 798.

¹³⁸ Beyzâvî, *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil = Tefsirü Beyzâvî*, c. 2, s. 1148; Neseî, *Tefsirü'n-Neseî=Medârikü't-tenzil ve hakaiki't-te'vil*, c. 2, s. 798.

¹³⁹ Esed, *Kur'an Mesajı*, c. 3, s. 1261.

güzel ahlaka erişir.¹⁵⁰ Bunun yanında bu, Rabbinin razı olacağı salih amel anlamına da gelir.¹⁵¹

Görülebileceği üzere Allah'ın bir işi kolaylaştırması, kişinin Allah'ın emirlerine göre hareket etmesiyle ilgili bir durumdur. Allah'ın dinini yüceltmek ve bu uğurda gayret etmek kolaylığa açılan bir kapı durumundadır.

"Biz de onu en kolaya hazırlarız" ifadesindeki "yüsrâ" (en kolay) hususunda şu izahlar yapılmıştır: a) En kolay olan şey cennettir. b) Her türlü iyi ve güzel şeylerdir. c) İnsanın ifa etmekle yükümlü olduğu her türlü emir ve yasağa uymasını kolaylaştırmaktır. Usra'dan maksat ise bunları ifa etmeyi zorlaştırmaktır. d) Yüsrâ, kulun yaptığı taatlara, başından itibaren başlamasıdır. Buna göre Hak Teâlâ sanki "Biz ona, Allah yolunda verme işine başlamasını kolaylaştırırız" demek istemiştir. Bu görüşte olanlar, "usrâ" ile de "Biz o kimseye de, cimrilığe başvurması ve mali yönden üzerine düşenleri ifadan kaçınmasını kolaylaştırırız" denilmek istendiğini ifade etmişlerdir.¹⁵²

Kişinin kolay olanı elde etmesi kişisel çabayla alakalı bir durumdur. Çünkü gittikçe dünyevileşen bir dünyada, insanların para karşısında farklı tavırlarının bulunduğu bir zaman diliminde, mal biriktirmekten uzaklaşıp infak etmesi takdire şayan bir durumdur.

Şimdi de Leyl sûresindeki "usr" kavramının diğer âyetlerle birlikte kullanılmasını ele alalım:

وَأَمَّا مَنْ بَدَلَ وَأَسْتَعْنَىٰ وَكَذَّبَ بِالْحَسَنَىٰ فَسَنِيسِرُهُ لِيُغْمِرَ
 "Kim cimrilik eder, kendisini müstağni görür ve o en güzeli yalanlarsa, Artık ona da en zora hazırlarız." ¹⁵³
 Yani hayır olarak bir şey vermesi kendisine zorlaştırılır.¹⁵⁴ Bu sebeple de cimrilik edip kendi gücüne ve elindekilere güvenip Allah'ın yardımına muhtaç olmadığını zanneden kişi için Allah'ın kolaylaştıracağı bildirilen zahmet yolu "en zor" anlamına gelen "usrâ" kelimesi ile ifade edilmiştir. Bu yüzden cümle genellikle "Biz ona en zoru kolaylaştırırız" şeklinde anla-

şılmıştır. Allah'ın kulunu zor olana hazırlamasının anlamı ise kulun, Allah ve resulünün rehberliğini kabul etmeyerek yanlışlarda ısrar etmesi, bu sûre bağlamında ise cimrilliğini sürdürmesinin bir sonucu olarak Allah'ın ondan hidayet ve yardımını çekmesi, onu kendi haline bırakması olarak anlaşılabilir.¹⁵⁵ Canını ve malını vermeyip cimrilik eden, Rabbinden ve onun doğru yolundan yüz çeviren, Rabbinin çağrısını ve öğretisini yalanlayan kimse kendini sapıklığa atma konusunda kişinin maruz kalabileceği bozukluğun en son derecesine ulaşmış demektir. Böyle birisi yüce Allah'ın her şeyi kendisine zorlaştırmasını hak etmiştir, dolayısı ile yüce Allah onu kolaylıktan mahrum kılar. Ona güçsüzlük ve eksiklik verir. Attığı her adımı zorluk ve sıkıntı kaynağı kılar.¹⁵⁶ Buradaki zordan kastın ateş olduğu da söylenmiştir.¹⁵⁷ Yani onu en zor olana hazırlayacağız, ateşe girmek gibi en zor akıbeti götüren yola hazır kılacağız, O zorluğu yenemeyecek, zorluklar her an yanında olacaktır.¹⁵⁸ Aynı zamanda ona kötülüğe giden yolda ilerlemesini kolaylaştırırız.¹⁵⁹ Şer yolu, zorluk olarak isimlendirilmiştir. Çünkü o yolun sonu zorluktur.¹⁶⁰ Demek ki şer yolunda devam eden kimsenin akıbeti kötü olacaktır. Buda kişinin tercihiyle alakalı bir durumdur.

2. Sosyal Hayatta Usr ve Yüsr

Hayatın her alanında olduğu gibi sosyal hayatta da bir takım zorluklar vardır. Bu durum her insanın karşılaşabileceği bir durumdur. Kur'an bu çerçeveden bakarak borçlu bir kimsenin ödeme güçlüğü çekmesi durumunda rahata erinceye kadar ona mühlet verilmesini bununla birlikte borcun, sadaka olarak bağışlanmasının daha hayırlı bir davranış olduğunu bildirir. Kişinin borçlu olması *تُؤَسِّرُهُ* kelimesiyle; eli genişlemek, rahata ermek ise *مَيْسِرَةٌ* kelimesi ile ifade edilmiştir: *وَإِنْ كَانَ تُؤَسِّرُهُ فَتَنْظُرَهُ إِلَىٰ مَيْسِرَةٍ وَأَنْ مَيْسِرَةٌ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ* "Borçlu darda ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet verin. Bilmiş olsanız borcu bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır."¹⁶¹ Eğer borçlu sıkıntı içindeyse ve ödeme gücü

¹⁵⁰ Beyzâvî, *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil = Tefsirü Beyzâvî*, c. 2, s. 1158; Neseî, *Tefsirü'n-Neseî=Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, c. 2,

¹⁵¹ Neseî, *Tefsirü'n-Neseî=Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, c. 2, s. 812.

¹⁵² Râzî, *Tefsirü'l-Fahrü'r-Râzî*, c. 31, s. 200.

¹⁵³ Leyl, 92/8-10.

¹⁵⁴ Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, c. 33 s. 492.

¹⁵⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, c. 5, s. 634.

¹⁵⁶ Seyyid Kutup, *Fizilâl-il Kur'an*, c. 16, s. 244.

¹⁵⁷ Mahalli-Suyutî, *Tefsirü'l-Celaleyn*, c. 2, s. 264.

¹⁵⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 8, s. 5878-5879; Ebu Suûd, *Tefsiru Ebi's Suûd*, c. 9, s. 154.

¹⁵⁹ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 22, s. 326.

¹⁶⁰ Zemahşeri, *el-Keşşaf*, c. 4, s. 751.

¹⁶¹ Bakara, 2/280.

yoksa genişliğe çıkıp ödeme gücü elde edinceye kadar bekleyin.¹⁶² Yani borçlu mal yönünden zor bir durumda ise beli bir vakte veya ödeme imkânına kavuşuncaya kadar ona mühlet verin.¹⁶³ Bu, İslam'ın beşeriyet için getirdiği hoşgörü ve cömertlik iklimidir. Bu, bencillik, cimrilik, tamahkârlık, azgınlık¹⁶⁴ duygularından uzaklaşıp karşıdakini anlamaya çalışma ve ona yardımcı olma iradesidir.

İki kavramın bu konuda birlikte kullanıldığı bir başka âyet daha vardır: *لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قَدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا سَعَىٰ ۗ إِنَّهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا* "İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır."¹⁶⁵ Hali vakti yerinde olan veya zengin olan kimse zenginliği ölçüsünde infak etsin anlamındadır. Bu âyet bütün nafaka meselelerinde uygulanabilir bir hükümdür. Orta halli zengin olan bir kimse bu zenginliğine göre versin. Çünkü Allah hiçbir kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez; her hususta böyle olduğu gibi infakta da durum böyledir. Zengin zenginliğine göre, fakir de fakirliğine göre sorumlu olur. Borç bulabilirse sonradan vermek üzere iyi niyetle borç eder. Bu da bir bakıma Allah'ın ihsanı sayılır. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.¹⁶⁶ Yani Allah fakirlikten sonra rızık genişliği verir.¹⁶⁷ Allah bu âyette her nefse ancak taşıyabileceği bir yük yüklediğinden ve her zorluktan sonra bir kolaylık olduğundan söz etmektedir. Ayrıca bu âyette Allah, sosyal hayatta müminler arası dayanışmanın ve birbirini anlamının öneminde bahsetmektedir. Sosyal bünye ne kadar sağlam olursa o toplum o oranda sağlıklı olur. Fertlerin birbirini anlaması, birbirine yardımcı olması, toplumsal yapının sağlam ve kuvvetli olmasının bir vasıtasıdır. Aslında bu âyette ötekini anlama, kendini onun yerine koyma, karşıdakinin zor durumunu idrak etme ve bencillik duygularından sıyrılıp biz olma bilincine erme vardır.

Allah bu kolaylığı dünyada da ahirette de size diler.¹⁶⁸ Dolayısıyla, darlıktan sonra genişlik, zorluktan sonra kolaylık meselesi yüce Allah'ı ilgilendirmektedir. Bu yüzden de karı-kocanın kendi aralarındaki bütün meseleyi Allah'ın öngördüğü şekilde çözüme bağlamaları, bu meseleyi ele alırken hep O'na yönelmeleri, onun gözetiminde olduklarını hissetmeleri, O'ndan korkmaları ve tüm meseleyi ona bağlamaları gerekir. Çünkü veren de alan da O'dur. Rızkı daraltıp genişleten O'dur. Darlık-genişlik, zorluk-kolaylık, sıkıntı ve bolluk hepsi O'nun elindedir.¹⁶⁹ Buradaki âyetle, müminin gelecekte asla ümidini kesmemesi, bütün zorluklara direnebilme niteliği kazanması ve bu yönde bir psikoloji geliştirmesi gereği anlatılmaktadır.¹⁷⁰

3. İbadette Usr ve Yüsr

Allah ibadet hususunda insanlara çeşitli kolaylıklar sağlamıştır. Âyette Ramazan ayında sefer ve hastalık durumunda kişi oruçlarını tutamadığı zaman başka günlerde tutmasına ruhsat verilmiştir. Allah kulları için zorluk istememiş ve kolaylık dilemiştir: *...فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ...* "Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa, onu oruçla geçirsin. Kim de hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun. Allah, size kolaylık diler, zorluk dilemez..."¹⁷¹ Allah, bu hükmü size göndermekle sizin için yükünüzü hafifletmek ve işinizi kolaylaştırmak ister.¹⁷² Yani oruç hususunda yolcu ve hasta olana ruhsat vermekle size dininizin emirleri konusunda bir kolaylık bahsetti. Eğer yolcu veya hastaya ruhsat vermeseydi din konusunda bir sıkıntı vermiş olurdu.¹⁷³ Bu şekilde bir ruhsat vermekle O'nun şefkat ve rahmetinin genişliğinin ne büyük olduğu ortaya çıkar.¹⁷⁴ Dolayısıyla da Ramazanda hastalık, yolculuk vb. özürler sebebiyle bir gün veya daha fazla oruç tutamayan kimseler oruçlarını kaza ederler¹⁷⁵ ki bu onlar için bir kolaylıktır.

4. Tebliğde Usr ve Yüsr

Kavramları

Müminler dini emirleri insanlara ulaştı-

¹⁶² Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, c. 5, s. 61; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 2, s. 975.

¹⁶³ el-Alûsî, *Râhu'l-Meânî*, c. 3, s. 485-486; Ebu Suûd, *Tefsiru Ebi's Suûd*, c. 1, s. 314; el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, c. 2, s. 202.

¹⁶⁴ Seyyid Kutup, *Fizılâl-il Kur'an*, c. 2, s. 139.

¹⁶⁵ Talak, 65/7.

¹⁶⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 7, s. 5073-5074.

¹⁶⁷ Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, c. 3, s. 373.

¹⁶⁸ Beyzâvî, *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil* = *Tefsirü Beyzâvî*, c. 2, s. 1076.

¹⁶⁹ Seyyid Kutup, *Fizılâl-il Kur'an*, c. 15, s. 34.

¹⁷⁰ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, c. 5, s. 393.

¹⁷¹ Bakara, 2/185.

¹⁷² Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, c. 3, s. 218.

¹⁷³ Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, c. 1, s. 97.

¹⁷⁴ el-Alûsî, *Râhu'l-Meânî*, c. 3, s. 134.

¹⁷⁵ Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, c. 1, s. 411.

rırken bir takım zorluklarla karşılaşılır. Peygamberî davetin özelliklerinden birisi de budur. Onlar kavimlerini tek olan Allah'a kulluk etmeye, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaya davet etmişlerdir. Bu davet sonunda peygamberlere inanan kişiler olduğu gibi onun çağrısına iltifat etmeyip karşı çıkanlar da olmuştur. Hz. Peygamber de diğer peygamberler gibi kavmini Allah'a iman etmeye, kendisinin bir peygamber olduğuna inanmaya çağırmıştır. Bu süreçte çok büyük mücadeleler olmuş, Mekke müşrikleri yeni dini ortadan kaldırmak için her yola müracaat etmiştir. İşte tam bu dönemde inşirah sûresi indirilerek her zorlukla birlikte bir kolaylığın olduğu evrensel bir hakikat olarak ortaya konulmuştur.

İnşirâh sûresi de Duhâ gibi Hz. Peygamber'in tebliğin ilk dönemlerinde maruz kaldığı sıkıntılar karşısında kendisini teselli etmek ve ona moral vermek amacıyla indirilmiştir.¹⁷⁶ İnşirah sûresinde iki defa zorluk ve kolaylıktan bahsedilir. Burada aynı sûrede fakat iki ayrı âyette bir kullanım söz konusudur: *لَنْ مَعَ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا الْعُسْرُ يُسْرًا* "Zorlukla beraber kolaylık vardır. Evet, zorlukla beraber kolaylık vardır."¹⁷⁷ Zorlukla beraber genişlik ve rahatlık vardır.¹⁷⁸ Sanki Allah şöyle demektedir: Sana bağışlayacağımızı bağışladık. Allah'ın fazlı konusunda ümitsizliğe düşme. Sizin bulunduğunuz zorlukta kolaylık vardır. Kısa bir zaman içinde zorluktan sonra Allah onlara kolaylığı verdi.¹⁷⁹ Burada Allah'ın, her zor işin peygamberine ve müminlere kolay olacağına dair, değerli bir vaadi vardır.¹⁸⁰ Göğsü açma ve yarma, yükü kaldırma, adını yüceltme gibi durumlar olduğuna göre, demek ki senin çektiğin bu zorlukla birlikte büyük bir kolaylık varmış. O halde bundan sonra da kolaylık olacaktır. Çünkü her zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Bundan dolayı seni kolaylığa ulaştırdık ve yine ulaştırırız. Buradaki "مع" "beraber" "بعد" "sonra" manasındadır. Yakınlık, beraber olmaya benzetilerek ifade olunmuştur. Çünkü göğsü açma ve yükü kaldırma, yükün sırtı ezmesinden sonra olmuştur.¹⁸¹

Açıktır ki العُسْر daki "ال" "ahd" içindir. يُسْرًا da ki tenvin "tefhim" içindir. Sanki şöyle denilmiştir: Muhakkak ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Kolaylıktan kasıt ise onlara Rasullullah zamanında fetihlerin kolay olması veya mutlak manada dünyanın kolay olmasıdır.¹⁸² Bu iki kolaylıktan birinin dünyada diğerinin ise ahirette olması da muhtemeldir.¹⁸³

Bu âyetin kendinden önceki âyetlerle olana münasebeti şöyledir: Müşrikler, Hz. Peygamber (s.a.v)'i, fakirlikle ayıplıyor ve "Eğer ileri sürdüğün bu şeyden maksadın, zengin olmak ise sen Mekkeli'lerin en zengini oluncaya kadar sana mal toplayalım." diyorlardı. Hz. Peygamber, fakir oluşunun müşriklerin İslam'ı kabul etmeyişlerinde bir engel olduğunu düşünüyordu. İşte, bu yüzden Allah Teâlâ, bu sûrede, Hz. Peygamber'e lütfettiği nimetlerini sayarak, "Senin göğsünü açmadık mı?" Senin yükünü, yani cahiliyede içinde bulunduğun sıkıntıları kaldırıp atmadık mı? buyurmuş, sonra da, Hz. Peygamber'in kalbinden, müşriklerin kendisini fakirlikle ayıplaması sebebiyle duyduğu o sıkıntıyı silmek için, onu, dünyadan müstağni kılacağını vadetmiştir. Bunun delili ise *فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا* âyetinin başına, fe harfinin gelmesidir. Buna göre Cenab-ı Hak âdeti, "Onların dediklerine ve içinde bulunduğun fakirliğe üzülme, çünkü dünyada iken, senin için, sana yetecek kadar bir kolaylık tahakkuk edecektir" demek istemiştir.¹⁸⁴ Râzî, İbn Abbas'tan gelen bir rivayeti aktarır: Allah Teâlâ adeta, bu âyette "İki kolaylık arasında bir zorluğu yarattım. Bundan dolayı bu demektir ki, bir zorluk, kesinlikle iki kolaylığa galip gelemesiz" demek istemiştir.¹⁸⁵ Bu vaat, bütün müminler için geneldir.¹⁸⁶

Buradaki "usr" dan kastedilen güçlük, Hz. Muhammed'in peygamberlik hayatının başarılarında karşılaştığı sıkıntılar ve müşriklerin yeni dinin yayılmasını engelleme çabalarıdır.¹⁸⁷ Ayrıca "usr" Hz. Peygamber'in Mekke'den çıkarılması; "yüsr" ise onbin kişiyle, izzet ve şerefle Mekke'yi fethetmesidir.¹⁸⁸ Kimileri de

¹⁷⁶ Yaşaroğlu, M. Kâmil, "İnşirâh Sûresi", *DİA*, İstanbul, 2000, c. 22, s. 345.

¹⁷⁷ İnşirah, 94/5-6.

¹⁷⁸ Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, c. 3, s. 497.

¹⁷⁹ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, c. 4, s. 761.

¹⁸⁰ Ebu Süüd, *Tefsiru Ebi's Süüd*, c. 9, s. 161.

¹⁸¹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 8, s. 5923.

¹⁸² el-Alûsî, *Râhu'l-Meânî*, c. 29, s. 140.

¹⁸³ el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, c. 17, s. 257.

¹⁸⁴ Râzî, *Tefsirü'l-Fahri'r-Râzî*, c. 32, s. 6; el-Alûsî, *Râhu'l-Meânî*, c. 29, s. 140.

¹⁸⁵ Râzî, *Tefsirü'l-Fahri'r-Râzî*, c. 32, s. 6.

¹⁸⁶ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 22, 360.

¹⁸⁷ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. 10, s. 527.

¹⁸⁸ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 22, s. 360.

şöyle demiştir: Araplar marife bir ismi söz konusu edip, sonra onu tekrarlayacak olurlarsa aynı şeyi tekrarlamış olurlar. Eğer o ismi önce nekre (belirtisiz) olarak kullanıp, sonra onu tekrar ederlerse, o zaman bunlar farklı şeylerdir, iki ayrı varlıktır. Ayette zorluk manasına gelen "العسر" marife olarak iki kez geçmektedir. Aynı şekilde kolaylık anlamına gelen "يسر" de iki defa geçmektedir ama bu nekredir. Dolayısıyla el-usr kelimeleri marife oldukları için zorluk, tek zorluk olmakta; kolaylık manasına gelen (yüsr) ise nekre olduğu için her biri ayrı olan kolaylıklar anlamına gelmektedir. Âyetin bu şekilde yorumlanması ümidi elden bırakmamayı ve sabırlı olmaya teşvik eder.¹⁸⁹

Kişi hayatın doğal akışında çok farklı zorluklarla karşılaşılabilir. Bunun yanında insan evrenin temel yasalarından birisi olan her zorlukla beraber bir kolaylığın var olduğunu bilmelidir. Bu bilinç durumu ile hareket eden kişi zorlukları aşarak en kısa zamanda başarıya ulaşır.

Yüce Allah, Peygamberini teselli etmek için her güçlükte beraber bir kolaylığın bulunduğu evrensel yasasını iki kez vurgulayarak Hz. Muhammed'e, şimdi güçlüklerle, sıkıntılarla karşılaşsa da sonunda davasını başarıya ulaştıracağını; bütün bu güçlüklerin ardından kolaylıkların geleceğini müjdelemektedir.¹⁹⁰

Rivâyet olunmuştur ki, Resulullah (s.a.v) bu âyet inince ferahlık ve neşe içinde gülerken çıkmış, "لَنْ يَغْلِبَ الْعُسْرُ يُسْرًا" "bir zorluk iki kolaylığı yenemez", "إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا" "Zorlukla beraber bir kolaylık vardır, zorlukla beraber bir kolaylık vardır" diyordu.¹⁹¹ Ayrıca Âyetteki "iki kolaylık" ile dünya kolaylığı, yani beldelerin kolayca fethedilişi ile ahiret kolaylığı, yani cennet mükâfatının elde edilmesi kastedilmiştir. Bunun delili ise, Cenab-ı Hakk'ın, "De ki: "Sizler, bizim için güzel iki şeyden birisini bekleyip duruyorsunuz..."¹⁹² âyetidir ki, bu "güzel iki şey" de, zaferler kazanmanın güzelliği ile ölüm halinde cennet mükâfatının elde edilmesidir. O halde, Hz. Peygamber'in, "Bir zorluk, kesinlikle iki kolaylığı yenemeyecek..." ifadesinde kastedilen de budur. Zira dünyanın zorluğu, hem dünyanın hem de ahiretin kolaylığına nispetle, ufa-

cık ve az bir şey mesabesinde.¹⁹³ O halde hiçbir zaman umutsuz olmamalı, Allah'tan kolaylık istenmeli ve O'nun yardımı beklenmelidir.¹⁹⁴

SONUÇ

Usr ve yüsr Kur'an'da sıkça kullanılan temel kavramlardır. Birçok âyette geçen bu iki kavram bazen tek başlarına bazen de birlikte kullanılmışlardır. Birbirinin zıddı olan bu iki kavramın birlikte kullanılması birbirleriyle olan sıkı irtibatlarıyla alakalı bir durumdur.

Usr kavramının temel anlam alanı zorluktur. Buna bağlı olarak bazen bu anlama yakın anlamlar bazen de bu anlamın uzağında olan çeşitli anlamların varlığından söz edilebilir. Yüsr kavramının temel anlam alanı ise kolaylıktır. Buna bağlı olarak çeşitli anlamlarda kullanımlar söz konusudur.

Allah her zorluğun yanında bir kolaylık bahşetmiştir. Başlangıç itibarıyla zor gelen işlerin zamanla kolaylaştığı görülür. Kişinin gözünde büyüyen ve yapılamayacakmış gibi görünen bir iş ilerledikçe kolay olduğu görülür.

Zorluk ve kolaylık sadece bir alana hasredilebilecek bir durum değildir. Eğer kişi takva sahibi olur ve hakkı tasdik ederse o zaman ona bir kolaylık bahşedilir. Ama tam tersi bir tavır söz konusu olur cimrilik, yalanlama, büyükleme olursa o vakitte bir zorluk söz konusu olur. Yani kişinin tavır alışına, duruşuna göre bir zorluk ve kolaylık söz konusudur.

Çekilen zorluğu aşmak için mutlaka bir çabanın ve gayretin olması da şarttır. Bu kolaylığı elde etmek için çeşitli, sıkıntılı aşamalardan geçmek gerekir. Bu yolda kişinin nefsiyle, kendisine karşı koyanlarla, fesat çıkaran insanlarla bir mücadele içerisinde bulunması da şarttır.

Zorlukla kazanılan bir işin kıymeti daha iyi bilinir. Kolaylıkla kazanılan bir işin kıymeti ise bilinmez. Bu hayatın bütün alanlarına teşmil edilebilecek bir durumdur. Yani, bir şeyde çaba yoksa elde edilen servetin ve değerinin kıymeti bilinmez. Zaten insanın onda bir emeği olmadığından onu yer bitirir, heba olur. Mal, mülk makam vs. içinde durum bundan farklı değildir. Onun içinde mirasyedi kavramı kullanılır. Bir kişi kendi kazandığıyla bir harcamada bulunursa o zaman harcadığına dikkat eder. Ama başkasından veya miras olarak birisinden

¹⁸⁹ İbn Kesir, *Muhtasar Tefsiri İbn-i Kesir*, c. 3, s. 653.

¹⁹⁰ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. 10, s. 527; Yaşaroğlu, "İnşirâh Süresi", *DİA*, c. 22, s. 345.

¹⁹¹ Muvatta, *Cihad*, 6; İbn Kesir, *Muhtasar Tefsiri İbn-i Kesir*, c. 3, s. 653.

¹⁹² Tövbe, 9/52.

¹⁹³ Râzî, *Tefsiri'l-Fahrü'r-Râzî*, c. 32, s. 6.

¹⁹⁴ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. 10, s. 527.

kendisine gelirse bunun değerini takdir edemez. Çekilen zorluk neticesinde elde edilen kolaylığın bir yönü de budur. Bu sebeple de her güçlüğün ardından bir kolaylık, her sıkıntının ardından bir ferahlık vardır.

Kur'an hayatın kendisinde bir zorluk olduğunu ortaya koyar. Bu bir olgusal durumdur. O açıdan her işte bir zorluk bir darboğaz vardır. Kolaylığa ulaşabilmek için o zorluğa katlanmak gerekir. En küçük bir işten en büyük bir işe kadar her şey içerisinde bir zorluğu barındırır. Peygamberlerin hayatı bunun bu şekilde olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Medine Mekke'ye göre bir kolaylığı barındırır. Aşama aşama bir kolaylığa kavuşulduğunu söyleyebiliriz.

Önemli olan savunduğun şeyi neticeye ulaştırmadır. Sabrettiği ve mücadeleyi sürdürdüğü takdirde mutlaka bir kolaylığa ve feraha ulaşılır. Elde edilen ferahlık sıkıntılardan ötürü bir ferahlıktır. Çilesiz bir mutluluk söz konusu değildir. Başarı tevarüs edebilir mi? Bir kişi bir iz bırakıyorsa bu kişi bir başarı göstermiş olur. Başarı tevarüs edilmez. Başarı babadan oğula geçmez. Çünkü başarı çaba, gayret, kabiliyet ve maharetin ürünüdür.

Aslında hayatın tüm alanlarında bir zorluk ve kolaylık vardır. Ticari hayatta, sosyal hayatta, evlilik hayatında, ibadette, hakka davette vb. bütün durumlarda zorlukla birlikte bir kolaylık mevcuttur. Buna göre zorluk ve kolaylık hayatın bütün alanlarında birlikte yürüyen kavramlardır. Sadece bir alana tahsis etmemiz söz konusu değildir. Aslında bir bakıma hayatın toz pembe olmadığını her zaman bir zorluğun olduğunu, bunlara dayanma, direnme ve sabretmeyle birlikte bir kolaylığın hâsıl olacağı ortaya çıkmaktadır.

Kişi ticari hayatında çeşitli zorluklarla karşılaşabilir. Bu hayatın en doğal halidir. Bu durumda Kur'an sosyal dayanışmayı ortaya koyarak ona yardımcı olunmasını tavsiye eder. Bu kişi borçlu olabilir, yardıma ihtiyacı olabilir. Böyle durumlarda İslam toplumunun birbiriyle yardımlaşması, meseleleri işbirliği içinde halletmesi temel bir yaklaşım olarak ele alınmalıdır. Buradan hareketle diyebiliriz ki Müslümanlar arasında sosyal hayatın zorlaştırılması değil kolaylaştırılması esastır.

İbadette ve tebliğde usr ve yüsr kav-

ramlarından söz edebiliriz. Kişi ibadet hayatında zorluklarla karşılaşabilir. Allah'ın verdiği ruhsatları kullanarak zor olan durumları aşar. Tebliğde de zor durumlarla karşılaşan insan hiçbir zaman yılgınlığa düşmemelidir. Çünkü peygamberlerin hayatı böylesi durumlarda nasıl davranmamız gerektiğini bizlere göstermektedir.

İşin tabiatı gereği tamamen bir kolaylıktan belki bahsedilmeyebilir. Nitekim her iş bünyesinde bir zorluğu barındırır. Hele hakka davet etmede mutlaka zorluklarla karşılaşılır. Savunduğunuz davada ne kadar güçlük çekiyorsanız o kadar büyük bir zorluğu bünyesinde barındırıyor demektir. Nitekim Hz. Peygamber'in davetinde gösterilen direncin sebebi savunduğu davanın büyük bir dava olması idi. Çünkü Mekke döneminde o kadar çalışmaya ve gayrete rağmen çok az kimse Müslüman olmuştu.

KAYNAKÇA

- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1989.
- Bardakoğlu, Ali, "Kumar" *DİA*, Ankara, 2002, c. 26.
- Beyzâvî, Ebû Saîd Nasîrüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil = Tefsirü Beyzâvî*, takdim: Mahmud Abdulkadir Arnaûd, Daru Sadr, Beyrut, 2004.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahih I-VI*. Tahk. Mustafa Dîb el-Buğa, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1990.
- Cevheri, Ebu Nasr İsmail b. Hammad, *es-Sihah Tacü'l-Luga ve Sihahü'l-Arabiyye*, thk: Emil Bedî' Ya'kub, Muhammed Nebil Tarifi, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye , Beyrut 1999-1420.
- Çantay, Hasan Basri, *Kur'an'ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, İstanbul 1979.
- Deliser, Bilal, *Kur'an'ı Kerim'de Zaman Kavramı, İlâhiyât*, Ankara 2013.
- Ebu Suûd, *Tefsîru Ebi's Suûd el müsemma bi İrşadü'l-Akli's-Selim ila Mezaya'l-Kitabi'l-Kerim*, Darü İhyai't Türesi'l Arabiyyi, Beyrut, 2010-1431.
- el-Alûsî, Şihabüddin Ebü's-Sena (Ebü'l-Fadl) Mahmud b. Abdill, el-Bağdadi, *Rûhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim ve's-*

- Sebi'l-Mesani*, thk: Mahir Habbuş, Müessesetü'r Risale, Beyrut, 2010/1431.
- el-Askerî, Ebû Hilâl, *Arap Dili'nde ve Kur'an'da Farklar Sözlüğü*, ter: Veysel Akdoğan, İşaret, İstanbul, 2003.
- el-Mâturîdî, Ebû Mansûr, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, Haz: Ahmet Vanlıoğlu, Mizan Yayınevi, İstanbul 2010.
- Ferâhîdî-Ebu Abdullah El-Halil B. Ahmed, *Kitabü'l-Ayn*, thk: Samerrai-İbrahim; Mahzumi- Mehdi, Müessesetü'l-A'lemi Li'l-Matbuat, Beyrut 1988.
- Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002.
- İbn Düreyd, Muhammed b. el- Hasen b. el-Ezdî, *Cemheretü'l-Luga*, Alleka: İbrahim Şemseddin, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2005/1426.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil, *Muhtasar Tefsirü İbn-i Kesir*, ihtisar ve tahkik: Muhammed Ali Sabunî, Daru'l-Kur'ani'l-Kerim, Beyrut 1981-1402.
- İsfahânî, Râgıb, *Müfredatu el-fazi'l-Kur'an*, thk. Safvan Adnan Davûdî, Dârü'l-Kalem, Dimaşk 2009.
- İzzet Derveze, *et-Tefsirü'l-Hadîs*, çev: Şaban Karataş vd., Ekin, İstanbul 1998.
- John Penrice, *Kur'an Sözlüğü*, Çev: Ömer Aydın, İşaret Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2010.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2007.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk: Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Müessesetü'r-Risale, Beyrut t.y.
- Mahalli, Celaleddin-Suyutî, Celaleddin, *Tefsirü'l-Celaleyn*, Bilgi Kitabevi Yay., İstanbul Tarihsiz.
- Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, thk: Muhammed Fuad Abdulbâkî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye, Beyrut 1951.
- Mukâtil b. Süleyman, *Kur'an Terimleri Sözlüğü*, thk: Abdullâh Mahmûd Şehhâte, ter: M. Beşir Eryarsoy, İşaret yay., İstanbul 2004.
- Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, thk: Ahmed Ferid, Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- Muslim, Ebû Huseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî *Sahîhu Muslim, I-V*, Tahk. M. Fuâd Abdulbâkî, Dâru İhyâi Kutubü'l-Arabî, Beyrut 1954.
- Mütercim Asım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, yayına hazırlayanlar: Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Baskı, İstanbul 2013.
- Nesefî, Ebü'l-Berekat Hafızüddin Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Tefsirü'n-Nesefî= Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, thk: Zekeriyya U'meyrat, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2008.
- Râzî, Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin, *Tefsirü'l-Fahrü'r-Râzî=Mefatihü'l-gayb = Tefsirü'l-Kebir*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1981.
- Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay., Ankara 2004.
- Seyyid Kutup, *Fizılâl-il Kur'an*, Mütercimler: Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler, Birleşik yay., İstanbul 2012.
- Topaloğlu, Bekir-Karaman, Hayreddin, *Yeni Kamus*, İstanbul 1980.
- Ünal, Necdet, "Kur'an'da Meysir Kavramı ve Günümüzdeki Bazı Kumar Türlerinin Bu Çerçeve de Değerlendirilmesi", *Din İlimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. 10, s. 3.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil, "İnşirâh Süresi" *DİA*, İstanbul 2000.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil, "Leyl Süresi", *DİA*, Ankara 2003.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, y.y. 1979.
- Zebîdî, Ebu'l-feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed, *Tacü'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus*, edit: Abdulmunim Halil İbrahim, Kerim Seyyid Muhammed Mahmud, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2007/1428.
- Zemaşerî, Ebü'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed, *Esasü'l-Belaga*, thk: Muhammed Basil Uyunussud, Dar'ül Kütüb'il İlmiyye, Beyrut 2010.
- Zemaşerî, Ebü'l-Kasım Carullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşaf an Hakaika Gavamizi't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil fi Vücuhi't-Te'vil*, thk: Muhammed Abdulselam, Şahin, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 2009.